

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏT UNİVERSİTETİ**

KULTUROLOGİYA FAKÜLTƏSİ

TURİZM VƏ KİTABXANA-İNFORMASİYA FƏALİYYƏTİ KAFEDRASI

**AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN
ANADAN OLMASININ 97-Cİ İLDÖNÜMÜNƏ HƏSR OLUNMUŞ**

**“RƏQƏMSAL SOSIAL-MƏDƏNİ XİDMƏTLƏR
İNNOVATİV İDARƏETMƏ SİSTEMİNDƏ”**

I RESPUBLİKA ELMİ-PRAKTİKİ KONFRANSININ

MATERİALLARI

Bakı şəhəri, 20 may 2020-ci il

BAKİ-2020

Redaksiya heyəti:

Vasif Adilov
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Məleykə Həsənova
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

İlqar Hüseynov
kulturologiya üzrə elmlər doktoru

Pərviz Kazimi
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Redaktor və nəşrə məsul:

Kəmalə Məmmədova

R 45

Rəqəmsal sosial-mədəni xidmətlər innovativ idarəetmə sistemində [Mətn] : Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 97-ci ildönümünə həsr olunmuş I Respublika elmi-praktiki konfransının materialları. Bakı şəhəri, 20 may 2020-ci il / red. heyəti: V.Adilov, M.Həsənova, İ.Hüseynov, P.Kazimi ; red. və nəşrə məsul K.Məmmədova ; Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti. – Bakı : ADMİU, 2020. – 228s.

TƏŞKİLAT KOMİTƏSİ

CEYRAN MAHMUDOVA

ADMİU-nun rektoru, sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, professor (sədr)

VALİDƏ MƏMMƏDOVA

ADMİU-nun Tədris işləri üzrə prorektoru, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, professor

GÜLŞƏN ƏLİYEVƏ-KƏNGƏRLİ

ADMİU-nun Beynəlxalq əlaqələr və tərbiyə işləri üzrə prorektoru, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor (sədr müavini)

SƏDAQƏT ƏLİYEVƏ

ADMİU-nun Elm və yaradıcılıq işləri üzrə prorektoru, kulturologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

TEYMUR KƏRİMLİ

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun direktoru, akademik

AYBƏNİZ ƏLİYEVƏ-KƏNGƏRLİ

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini, filologiya üzrə elmlər doktoru

VASİF ADİLOV

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin dekani, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

MƏLEYKƏ HƏSƏNOVA

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Turizm və kitabxana-informasiya fəaliyyəti kafedrasının müdiri, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

XALƏDDİN SOFİYEV

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Sosial-siyasi elmlər kafedrasının müdiri, kulturologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

YEGANƏ EYVAZOVA

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Muzeyşünaslıq kafedrasının müdiri, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

İLQAR HÜSEYNOV

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Turizm və kitabxana-informasiya fəaliyyəti kafedrasının müəllimi, kulturologiya üzrə elmlər doktoru

PƏRVİZ KAZİMİ

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Turizm və kitabxana-informasiya fəaliyyəti kafedrasının müəllimi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

KƏMALƏ MƏMMƏDOVA

ADMİU-nun Kulturologiya fakültəsinin Turizm və kitabxana-informasiya fəaliyyəti kafedrasının müəllimi (məsul katib)

M Ü N D Ə R İ C A T

I B Ö L M Ə İQTİSADİYYAT VƏ MENECEMENT

Məleykə Hacı qızı Həsənova, Ağamirzə Məsim oğlu İsfəndiyarov. Rəqəmsal sosial-mədəni xidmətlərin müasir iqtisadiyyatın inkişafında yeri.....	8
Rəna Oktaedr qızı Məmmədova. İnküziv təhsil ideyasının yaranma və inkişaf tarixi.....	11
Gülçöhrə Saleh qızı Salehzadə, Elfanə Nəsimi qızı Qasımova. İqtisadiyyatın inkişafında innovasiya marketinqinin əhəmiyyəti və rolu.....	14
Mahir Məhəmmədəli oğlu Səlimov, Əzizəgə Əkbər oğlu Həziyev. İnsan kapitalının idarəedilməsinin aktual məsələləri.....	17
Nüsrət Salman oğlu Babayev. Ölkədə regionların sosial-iqtisadi inkişafı dinamikasının təhlili.....	23
Esmira Hüseyn gzyz Hasanzadə. Management system interpreting financial and economic security business in economic perocesses.....	42
Fidan İmran qızı Məmmədli. Korporativ sosial məsuliyyətin tətbiq olunmasının "Karrol modeli"nin təhlili.....	47
Toğrul İlham oğlu Qasımzadə. Ailə nikah münasibətlərinin inkişaf dinamikası.....	49

II B Ö L M Ə KİTABXANA-İNFÖRMASİYA FƏALİYYƏTİ

Aybəniz İbrahim qızı Əliyeva-Kəngərli. İnförmasiya cəmiyyəti və kitabxanalar: konseptual inkişaf modeli.....	54
Gülşən Teymur qızı Əliyeva-Kəngərli. Rəqəmsal kitabxana mədəniyyət və incəsənət sahəsində elm və təhsilin införmasiya təminatı sistemində.....	57
Pərviz Firudin oğlu Kazimi. Kitabxana-införmasiya müəssisələrinin sosial funksiyaları.....	61
Oruc İslam oğlu Quliyev. Kitabxanalar və onların sosial şəbəkələrdə fəaliyyətinin bəzi məsələləri.....	65
Kəmalə Ənvər qızı Məmmədova. Elektron kitab sərğiləri kitabxananın marketinq məhsulu kimi.....	71
Aysel Vaqif qızı Həsənova. İnförmasiya cəmiyyətinin formalaşması və ona təsir edən amillər.....	74

Baxış İslam oğlu Ələsgərov, Yaqub Abbasqulu oğlu Səmədov. Cəmiyyətin mədəni həyatında kitabxanaların rolu.....	76
--	----

Tamilla Məhərrəm qızı Əsgərova. Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində kitabxana-införmasiya işi üzrə innovasiya fəaliyyətinin səciiyyəvi xüsusiyyətləri.....	80
--	----

Natiq Rəşid oğlu Mürsəlov. Rəqəmsal analitik-bibliografik införmasiya bazaları və internetdə bibliografik axtarış texnologiyası ...	84
---	----

Qutiyera Ələsgər qızı Cəfərova. Əlyazmaşünaslıq üzrə tədqiqatlarda kitabxana resurslarının rolu: AMEA-nın Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 2005-2015-ci illərin bibliografik nəşrləri əsasında.....	89
---	----

Vəzufə Hüseynağa qızı Xudiyeva. Əli bəy Hüseynzadə irsinə dair sənəd kütləsi.....	96
---	----

Yasəmən Feyzulla qızı Sadıqova. İnförmasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqi ilə arxeoloji tədqiqatların elmi införmasiya təminatı məsələləri	99
--	----

Elnur Adil oğlu Nəzərəliyev. Beynəlxalq təcrübədə təhsil və səmərəli kitabxana modeli.....	102
--	-----

Nübar Zabir qızı Hüseynova. İngiltərədə kitabxana-införmasiya təhsilinin qısa xarakteristikası.....	106
---	-----

Samirə Sabir qızı Məmmədli. Bibliografik införmasiya resursları bibliometrik təhlilin mənbələrindən biri kimi.....	108
--	-----

III B Ö L M Ə ƏDƏBİYYAT VƏ İNCƏSƏNƏT

Əli Məmmədbağır oğlu Əliyev. "Qəşəm xan və Gülistan xanım" yazılı dastan əbidsəsi və onun palografik xüsusiyyətləri.....	110
--	-----

Gülнар Ramiz qızı Qəmbərova. XX əsrin əvvəllərində türkçülük, milli məfkurə ideyalarının uşaq ədəbiyyatına təsiri	113
---	-----

Lalə Tofiq qızı Həsənova. Bədii-sənədli nəşr nümunələrində intermediallıq: "ədəbiyyat və musiqi".....	116
---	-----

Samir Səməd oğlu Səmədov. Şəx teatr sənətinin qaynaqları	119
--	-----

Аламзар Тофик кызы Тагнева. Художественный образ Мехсети.....	121
---	-----

Aytən Qəzənfər qızı Əliyeva. "Təzə şəhər" romanına bir baxış	126
--	-----

Mərcan Sabir qızı Sofiyeva. Müasir ingilis ədəbiyyatında yeni bədii təfəkkir və Con Faulz yaradıcılığı.....	128
---	-----

5. Birinci inqilabdan sonra mətbuat. 7. "Həyat"; 8. "Füyuzat" / M.Məhəmmədzadə // Azərbaycan türk mətbuatı (1875-1921): tədris vəsaiti / M.Məhəmmədzadə ; (ilk dəfə 1922-ci ildə çap olunub)red. C.Məmmədov ; rəyçilər: H.Vəliyev, M.Mehdiyev. – Bakı : "Bakı Universiteti" nəşri, 2004. – S.41-64.

6. Mənbə 114. Füyuzat. Həftəlik ədəbi, elmi, siyasi-ictimai jurnal. Müdiri və redaktoru: Ə.Hüseynzadə. Bakı, 1906-1907, 16 səh. 30 sm. Şəkili; 1906 №1(1.XI)-№6 (29.XII); 1907 №1(12.1)-№32 (1.XI) [Mətn] / tərt. N.Axundov // Azərbaycanda dövrü mətbuat (1832-1920): bibliografiya / tərt. N.Axundov. – Bakı : Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, 1965. – S.65.

7. Alibey Hüseynzadə Turan (Salyan 1864-İstanbul 1940) [Mətn] / S.Şimşir //Azərbaycanlıların Türkiyədə siyasi və mədəniyyət fəaliyyətləri (1920-1991) /S.Şimşir ; yayına hazırlayan A.Karaca ; Azərbaycan Kültür Yayınları. – Ankara : Mars Tic. ve San. A.Ş., 1999. – №49. – S.164-165.

8. Hüseynzadə Alibey (Salyan 1864-İstanbul 1967) [Mətn] / S.Şimşir, A.Attar // Tarihtən Günüməzə Türkiyədə Yaşayan Azərbaycan Türkləri / S.Şimşir, A.Attar. – Ankara : Berikan Yayinevi, 2013. – I. Baskı. – S.197-200.

9. "Füyuzat" "jurnalı" (Mətn):Bibliografiya/Tərt.ed.:A.Xəlilov;Elmi red.:N.Q.Cəfərov, M.M.Adilov; Azərbaycanda Atatürk Mərkəzi;AMEA Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,Bakı:AzAtaM,2002, -S.34

10.Dövrü mətbuat və məcmuələrdə çap olunan materiallar. Mənbə 112,113,114 [Mətn] / tərt.: K.Nərimanoğlu, Ə.Ağakışiyev, S.Abdullayeva // Latin əsaslı yeni türk əlifbası və I Bakı Türoloji Qurultayı: bibliografiya / tərt.: K.Nərimanoğlu, Ə.Ağakışiyev, S.Abdullayeva ; red. M.Vəliyeva. – Bakı, 2006. – S.20.

11.Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti haqqında ədəbiyyat. Mənbə 232-233,1377 [Mətn] / tərt.-müəlf A.Əliyeva-Kəngərli // Müstəqilliyə gedən yol: Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti (1919-2009): bibliografik göstərici / tərt.-müəlf A.Əliyeva-Kəngərli ; elmi red. Y.Məmmədov ; ixtisas red. N.İsmayılov. – Bakı : Elm, 2010. – S.76,168.

12.Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti-100 [Mətn] : elmi bibliografiya / tərt.-müəlf A.İ.Əliyeva-Kəngərli ; lay. rəh. A.Əlizadə ; elmi məsl.-çi İ.Həbibbəyli ; elmi red. və ön sözü müəlf-i T.Kərimli ; ixtisas red. F.Hüseynova. – Bakı : Elm, 2018. – S.305,2075.

13.Əli bəy Hüseynzadə [Mətn] : [Əli bəy Hüseynzadənin anadan olmasının 155 illik yubileyinə və Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinə həsr olunur] : bibliografik monoqrafiya / tərt.: V.H.Xudiyeva ; elmi red. və məsl.: A.İ.Əliyeva-Kəngərli, N.İ.İsmayılov ; ixtisas red. və nəşrə məsul K.Ə.Məmmədova ; ön sözü müəlf-i A.Turan ; rəyçilər: A.Ülvi (Binnətova), S.P.İsmayılova, S.A.Sadıqova, X.T.Ağayeva. – Bakı : Mütərcim, 2020. – 487s.

14.Azərbaycan'ın yığit evladı Ali Bey Hüseynzadə (prof., dr. Hüseynzadə Ali Turan) və Türkiyə'də yayınladığı əsərləri [Mətn] / A.Bayat ; önsöz T.Yazgan ; Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi və Deontoloji Anabilim Dalı. – İstanbul : Kuşak Ofset, 1992. – 173s. – Türk Dünyası Araşdırmaları Vəki.

15.Hüseynzadə Ali Bey [Mətn] / A.Bayat. – Ankara : Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Baskanlığı Yayını, 1998. – I Baskı. – 410s.

16."Füyuzat"dən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə doğru [Mətn] / Ş.Vəliyev // "Füyuzat" ədəbi məktəbi / Ş.Vəliyev ; elmi red. və ön sözü müəlf-i K.Talibzadə. – Təkrar nəşr. – Bakı : Elm və təhsil, 2009. – S.3-

17.Əli bəy Hüseynzadə [Mətn] : həyatı, mübarizəsi yaradıcılığı və şəxsiyyəti / A.Turan ; red. C.Məmmədli ; elmi red. Y.Akpınar. – Bakı : Letterpress, 2014. – 541s.

Yasəmən Feyzulla qızı Sadıqova

M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının bölmə müdiri,

AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun doktorantı

yasaman.sadiqova@gmail.com

İNFORMASIYA VƏ KOMMUNİKASIYA TEXNOLOGİYALARININ TƏTBİQİ İLƏ ARXEOLÖJİ TƏDQIQATLARIN ELMİ İNFORMASIYA TƏMİNATI MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Məqələdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan arxeologiya elminin informasiya təminatı sistemindəki mövcud vəziyyət dünya təcrübəsi ilə müqayisə edilir. Müqayisə zamanı Azərbaycan arxeologiya elminin informasiya təminatı sistemindəki boşluqlar müəyyən edilir. Müqayisə zamanı əldə edilən elmi nəticə Azərbaycan arxeologiya elmini informasiya təminatı üzrə yeni bir informasiya sisteminin yaradılması üçün bir sıra xüsusiyyətləri, problemləri müəyyənləşdirməyə və funksional tələbləri formalaşdırmağa imkan verəcəkdir.

Açar sözlər: Azərbaycan arxeologiya, informasiya təminatı, informasiya sistemləri, informasiya cəmiyyəti.

XXI əsrdə insanlar artıq yeni bir cəmiyyətdə-informasiya cəmiyyətində yaşayırlar. Bu cəmiyyətdə biliyin istehsalı, mühafizəsi və ötürülməsi informasiya texnologiyalarının vasitəsilə həyata keçirilir. İnformasiya cəmiyyəti və ya cəmiyyətin informasiyalaşdırılması intellektual potensialın qiymətləndirilməsi və ondan səmərəli istifadə edərək inkişafı təmin etmək deməkdir. Başqa sözlə müasir dövrdə insanların həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədilə informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadə inkişafın hərəkətverici qüvvəsi kimi qəbul edilir.

Bu fikirlər 2003-cü ildə Cenevrədə və 2005-ci ildə Tunisdə keçirilən İC üzrə ümumdünya Sammitində (World Summit on the Information Society - WSIS) qəbul olunmuş konsepsiyada öz əksini tapmışdır. Cəmiyyətin bütün sahələrinin elektronlaşdırılmasını təmin etmək məqsədilə hazırlanan WSIS-in Fəaliyyət Planının C7 bəndində İKT-nin e-hökumət, e-təhsil, e-biznes, e-məşğulluq, e-səhiyyə, e-kənd təsərrüfatı, e-ətraf mühit və e-elm kimi səkkiz müxtəlif sahələrdə tətbiqi nəzərdə tutulur [6]. Müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçən elm intensiv inkişafa XX əsrin əvvəllərində başlamış və bugünkü günə, e-elm mərhələsinə gəlib çatmışdır. E-elm əsas məqsədi elmin müasir tələblərə əsaslanaraq inkişaf etdirilməsidir. Burada vahid elmi mühitin yaradılması, elmi fəaliyyətin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi, İKT-nin elmi qurumlarda tətbiqinin genişləndirilməsi, tədqiqat işlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi məqsədilə alimlər arasında əlaqələrin gücləndirilməsi, elmin bütün sahələrinin müasir dünya standartları səviyyəsində inkişaf etdirilməsinə və dünya elminə inteqrasiyasının təmin edilməsi məsələləri nəzərdə tutulur.

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı informasiya resurslarının təşkili üçün yeni üsulların araşdırılması məsələsini ortaya qoyur. Bundan irəli gələrək Azərbaycan arxeologiya üzrə tədqiqatların informasiya təminatı sisteminə də yenidən baxmaq kimi tələb meydana çıxır.

Dünya təcrübəsində arxeoloji tədqiqatların rəqəmsal informasiya təminatı üzrə müxtəlif istiqamətlər mövcuddur. Məsələn üçün muzey eksponatlarının pasportlaşdırılması üçün yaradılan lokal bazaları, ən son texnologiyalarından hesab edilən Coğrafi İnformasiya Sistemləri, virtual mühitdə böyük informasiya kütləsini və strukturlaşdırılmış şəbəkə informasiya sistemləri kimi inkişaf edən elektron kitabxanalar göstərmək olar. Bundan başqa arxeoloji tədqiqatlara dair sənədlərin retrospektiv axtarışına imkan verən birləşdirilmiş vahid məlumat bazaları mövcuddur. Müxtəlif elm və tədqiqat müəssisələri arxeoloji tədqiqatlar üzrə iri həcmli elektron bazalar yaratmış və açıq istifadəsini təşkil etmişdilər. Nümunə olaraq "Rəqəmsal Arxeoloji Qeydiyyat" (The Digital Archaeological Record (tDAR)) məlumat bazasını göstərmək olar. Baza maliyyə, hüquq, qeyri-kommersiya təşkilatı idarəetmə və informasiya texnologiyaları sahəsində təcrübəsi olan dörd üzvdən ibarət müstəqil İdarə Heyəti tərəfindən idarə olunur. üstəlik bazanın fəaliyyəti Arkanzas Universiteti, Arizona Dövlət Universiteti, Pensilvaniya Dövlət Universiteti, SRI Fondu, Vaşinqton Dövlət Universiteti və York Universitetində arxeologiyanın bütün sahələri və informasiya elmləri üzrə seçilmiş bir peşəkar məsləhət heyəti tərəfindən dəstəklənir. tDAR arxeoloji tədqiqat qeydləri üçün beynəlxalq bir rəqəmsal bazasıdır. Bazanın əsas funksiyası tədqiqatlar zamanı əldə olunan nəticələrlə bağlı məlumatları toplayıb saxlamaq və açıq istifadəsini təmin etməkdən ibarətdir. tDAR-da məlumatlar bütün növ sənədlər - coğrafi məlumatlar, xəritələr, 2D və 3D şəkillər rəqəmsal formatında yerləşdirilmişdir. tDAR-a giriş qabaqcıl axtarış imkanları ilə bir təmin edilən web interface vasitəsilə həyata keçirilir. Onun məzmunu Google və digər böyük axtarış motorları tərəfindən indekslenir. Qeydiyyatdan keçmiş tDAR istifadəçiləri üçün müəllifləri tərəfindən müvəqqəti olaraq qadağan edilən və qanunla qorunan məxfi məlumatlardan əlavə bütün məlumatlar İnternet vasitəsilə sərbəst şəkildə əldə edilə bilər. Databazanın təqdim etdiyi xidmətlər isə bunlardır: müəyyən bir ərazidə müxtəlif arxeoloji məlumatların idarə olunması, sənədlərin, məlumat banklarının və şəkillərin təşkili, hesabat və bibliografik məlumatlar, mövcud tədqiqat materiallarının təhlilə mübadiləsi, məqalələr və kitablarla bağlı məlumatların dərc edilməsi, məxfi materialların qorunması və s. [5].

Azərbaycanda arxeoloji tədqiqatların elektron informasiya təminatı sahəsində bir sıra işlər görülmüşdür. Bunlardan aparılan arxeoloji tədqiqatlar zamanı əldə edilən və AMEA Tarix İnstitutunun "Arxeologiya" fondunda toplanan əşyaların elektron pasportlaşdırılması, "Azərbaycanın qərb rayonlarında müxtəlif dövr arxeoloji abidələrin elektron qeydiyyatı və xəritələşməsi" layihəsini göstərmək olar. Bu layihə çərçivəsində CİS texnologiyasının tətbiqi ilə Qarabağ neolit-eniolit abidələrinin "Qarabağ arxeoloji abidələr toplusu" və "Coğrafi Məlumat Bazası" yaradılmışdır [1]. Azərbaycanda arxeoloji abidələrin tədqiqində CİS texnologiya tətbiqinə İcərişəhər Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu ərazisində yerləşən abidələrin xəritələşdirilməsində tətbiq

olunmuşur [2, s.7]. Bundan başqa CİS-dən Qobustan abidələrinin qorunması, bərpası və dünya miqyasında təbliğ olunması məqsədilə də istifadə olunmuşdur [4, s.15]. Azərbaycanda kitabxana-bibliografika resursları üzrə elmi məlumat bazalarının yaradılması istiqamətində M.F. Axundov adına Milli Kitabxananın fəaliyyəti daha çox diqqəti cəld edir. Web saytında yerləşdirilən müxtəlif mövzular üzrə mövcud bazalardan arxeologiya üzrə yalnız bir - "Qobustan" məlumat bazasına rast gəlinir [5].

Azərbaycanda arxeologiya elminin elektron informasiya təminatı istiqamətində bir sıra problemlər mövcuddur: bu sahədə aparılan işlərin zəif davamlılığının, tədqiq edilən sahə üzrə mütəxəssislərin azlığının müşahidə olunması, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğunlaşdırılmış vahid elektron informasiya mühitinin olmaması və s. Bu problemlərin uğurlu həlli yalnız arxeologiya üzrə tədqiqat aparın müəssisələrin, kitabxanaların, muzey və arxivlərin resurslarından istifadə etməklə tarixçi alimlər, kitabxanaçı-bibliograflar və İT mütəxəssislərinin birgə əməkdaşlığı əsasında mümkündür.

XXI əsrin reallıqlarını və tələblərini nəzərə almaqla və beynəlxalq təcrübədən yararlanaraq Azərbaycanda aparılan arxeoloji tədqiqatların vahid elektron informasiya sistemi yaradılmalıdır. Bu məsələlərin həlli üçün arxeologiya və etnoqrafiya üzrə elmi fəaliyyətlə məşğul olan hər bir elmi qurum və digər informasiya müəssisələrinin qarşısında böyük və təxirəsalınmaz vəzifələr durur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Alməmmədov, X. İ. Qarabağın arxeoloji abidələri toplusu: /X. İ. Alməmmədov; elmi red. M. N. Rəhimova; AMEA, Arxeologiya və Etnoqrafiya İn-tu. - cild. K. 1. - Bakı: Çap Art, 2016. - 446 s.
2. İbrahimov, K. F. Coğrafi İnformasiya Sistemi İcərişəhər qoruğunda geniş tətbiq olunur //Azərbaycan qəzeti. - 2017. - 22 sentyabr.- S.7.
3. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda yaşayan mədəniyyət simvollarımız.// Bakı xəbər.- 2014.- 15 iyul.- s.15.
4. План действий / URL: https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0005!!PDF-R.pdf
5. <http://www.anl.az/el/emb/QOBUSTAN/index.html>
6. <https://www.tdar.org/about/>

Yasaman Feyzulla gyzy Sadigova

APPLICATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES ISSUES OF SCIENTIFIC INFORMATION SUPPLY OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH

Summary

The article compares the current state of information provision of Azerbaijani archeological science with world experience. During the comparison, gaps in the information support system of the Azerbaijani archeological science are identified. The obtained scientific result will allow to identify a number of features, problems and formulate functional requirements for the creation of a new information system for the provision of information to the Azerbaijani archeological science.

Key words: Azerbaijan archeology, information provision, information systems, information society.

ВПРОСЫ НАУЧНОГО-ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ С ПРИМЕНЕНИЕМ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Резюме

В статье сравнивается современное состояние информационного обеспечения азербайджанской археологической науки с мировым опытом. В ходе сравнения выявлены пробелы в системе информационной поддержки азербайджанской археологической науки. Полученный научный результат позволит выявить ряд особенностей, проблем и сформулировать функциональные требования для создания новой информационной системы для предоставления информации азербайджанской археологической науке.

Ключевые слова: Азербайджанская археология, информационное обеспечение, информационные системы, информационное общество.

Elnur Adil oğlu Nəzəraliyev

Bakı Oksford məktəbi,

AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun dissertantı

nazaraliyev_elnur@mail.ru

BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏDƏ TƏHSİL VƏ SƏMƏRƏLİ KİTABXANA MODELİ

Xülasə

Məqalədə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, beynəlxalq səviyyəli elm və təhsil layihələri, kitabxanalar və beynəlxalq təhsil proqramlarının qarşılıqlı əlaqəsi işlənmişdir. Məktəb kitabxana şəbəkələrini əhatə edən layihələrin fəaliyyət istiqaməti təhlil edilmişdir.

Açar sözlər: beynəlxalq bakalavriat proqramı, təhsil layihələri, səmərəli məktəb

Qloballaşmanın getdikcə artdığı, rəqabətin gücləndiyi müasir dövrimizdə inkişafın əsas hərəkətverici qüvvəsi olan təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi ən prioritet məsələlərdən hesab olunur. Ölkəmizdə dünyanın ən qabaqcıl ölkələrinin təhsil təcrübəsi öyrənilərək tətbiqi yönündə addımlar atılır, təhsil sahəsində beynəlxalq qurumlarla sıx əməkdaşlıq edilir.

Təhsil İslahatı Layihəsinin müsbət nəticələrini, xüsusilə də Azərbaycan rəhbərliyinin təhsil sahəsində islahatları dəstəklədiyini, Azərbaycanın təhsil sistemində islahatları Dünya Bankının prosedurlarına uyğun həyata keçirəcək kadr potensialının formalaşdığını nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Dünya Bankına yeni islahat layihəsinin hazırlanması üçün müraciət etmişdir. Bu məqsədlə Dünya Bankı 483 min ABŞ dolları məbləğində qrant ayırmışdır. Qrant vəsaiti hesabına yeni Təhsil İslahatı Layihəsinin hazırlanmasına beynəlxalq və milli məsləhətçilər cəlb edilmiş, onların məsləhətləri Təhsil Nazirliyində təhlil edilərək Dünya Bankı ilə müzakirə edilmişdir. Dünya Bankının mütəxəssisləri bu məsələ ilə bağlı Azərbaycana dəfələrlə səfərlər etmiş və yekunda yeni 10 illik Təhsil İslahatı Proqramı hazırlanmışdır.

Proqramın birinci mərhələsini, yəni 2003-2008-ci illəri əhatə edən Təhsil Sektorunun İnkişafı Layihəsinin (TSİL) həyata keçirilməsi məqsədilə 2003-cü ilin 19 Sentyabr tarixində Azərbaycan Respublikası (Azərbaycan Respublikası adından Təhsil naziri cənab Məsim Mərdanov) ilə Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası arasında "3769AZ nömrəli İnkişaf üçün Kredit Sazişi"ni imzalanmışdır. Təhsil Sektorunun İnkişafı Layihəsinin həyata keçirilməsi nəticəsində 22.6 milyon ABŞ dolları məbləğində vəsait xərclənmişdir.

Təhsil Sektorunun İnkişafı Layihəsi daha çevik idarə edilmək üçün hər biri bir neçə alt-komponentə bölünmüş komponentlər şəklində formalaşdırılmışdır. Layihə çərçivəsində aşağıdakı mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir:

Məlum olduğu kimi, Təhsil Nazirliyi ümumtəhsil məktəb kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, kitabxana fondlarının zənginləşdirilməsi, nümunəvi məktəb kitabxanalarının yaradılması sahəsində, o cümlədən Təhsil Sektorunun İnkişafı üzrə İkinci Layihənin 1.2-ci alt-komponenti ("Yeni tədris materiallarının hazırlanması və məktəb kitabxanalarının müasirləşdirilməsi") (2009-2014-cü illər) çərçivəsində bir sıra işlər görmüşdür. Bu komponent çərçivəsində ölkənin bütün şəhər və rayonları içərisindən 500 ümumtəhsil məktəbi seçilərək onların müasirləşdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu məqsədlə ölkədə çap edilmiş bütün təlim və oxu materialları haqqında məlumatları özündə əks etdirən kataloq hazırlanaraq həmin 500 məktəbə göndərilmişdir. Kataloq əsasında ümumtəhsil məktəblərindən daxil olan sifarişlər nazirlikdə yaradılmış müvafiq komissiya tərəfindən təhlil edilmiş, tələb olunan təlim və oxu materialları müəyyənləşdirilmiş və çap edilmişdir. Kataloqda əksini tapmış e-tehsil.com (hazırda www.oxuyuruq.biz) adlı ödənişli sayta aid Azərbaycan dili, informatika, riyaziyyat, həyat bilgisi fənləri üzrə birillik kartlar alınmış və 500 ümumtəhsilməktəbinin içərisindən İnternetə qoşulmuş 196 məktəbə çatdırılmışdır.

Layihə çərçivəsində seçilmiş 500 məktəbin kitabxana işçiləri haqqında məlumatlar toplanmış və təhlil edilmişdir. 500 məktəbin tərkibindən seçilmiş 10 pilot məktəbin təmirinə başlanılmışdır.

Son zamanlar qloballaşma, informasiyanın sürətli yayılması informasiya kommunikasiya sistemlərinin inkişafı, kitabxana-informasiya sistemlərində yeni texnoloji problemlərin və texnologiyaların yüksələn xətlə inkişafı və s. kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edən proseslərin dinamikası insan şüurunun qavrama tezliyindən daha sürətlə baş verir. İlk növbədə onu qeyd etməliyə ki, bu proseslər öz dinamik inkişafı və yüksək sürəti nəticəsində qarşıya çıxan biləcək fəsadları aradan qaldırmaq üçün qlobal ölçüdə "İnformasiya cəmiyyəti"ndən yeni "Biliklər cəmiyyəti"nə keçid prosesi düzgün şəkildə qurulmalıdır. Şübhəsiz ki, bu qlobal problemdir. Doğrudur, biliklər cəmiyyətinin vahid universal modeli yoxdur. Çünki universal modeldə "Biliklər cəmiyyəti" anlayışı məhdud çərçivəli bir anlayışa çevrilə bilər, daha aydın desək bu universal model konkret ölkənin, regionun dil mədəniyyətindəki fərdiliyi, milliliyi özündə əks etdirirsə fərdiləşir. Lakin buna baxmayaraq tarixən olduğu kimi ümumdünya təcrübəsinə istinad edərək cəmiyyətin Azərbaycan modelinin qurulması qarşısında duran ən zəruri şərtidir. Dünya təcrübəsində artıq belə bir fikir formalaşmışdır ki, "Biliklər cəmiyyəti"nin milli modelini qurmaq istəyənlər hər bir ölkənin və xalqın başlıca kriteriyası canlı insan və bu insanın mənsub olduğu mədəniyyətin tipi və ənənələridir. Daha doğrusu bu mədəniyyət tipinə aid insanların yüksək intellekti, onun təfəkkürü, bilik və bacarıqlarıdır. Çünki mədəniyyət ötən yüzilliyin əsas göstəricisidir və hər bir xalq tarixdə məhz bu mədəniyyəti ilə yadda qalır.

Yeni "Biliklər cəmiyyəti"nə keçid qlobal bir prosesdir. Bu haqda YUNESKO nun sənədlərində də maraqlı fikirlər var. YUNESKO, digər beynəlxalq və regional təşkilatların qlobal informasiya məkanında informasiya proseslərinin düzgün və rəşional idarə olunması sahəsində tətbiq etdiyi layihələr "biliklər cəmiyyəti" yaratmaq sahəsində "ömürboyu təhsil" konsepsiyasının əhəmiyyətini gündəmə gətirir. Bu layihələrin həyata keçirilməsində kitabxanaların tətbiq etdiyi yeni xidmət sahələri mühüm rol oynayır.

Beynəlxalq səviyyəli elm və təhsil layihələrindən orta məktəb şəbəkələrini əhatə edən bir neçə təhsil proqramlarını göstərmək olar ki, onlar hal-hazırda ölkəmizdə əksər özəl məktəb və bir neçə dövlət məktəbini əhatə edir. Belə qurumlardan biri də Beynəlxalq Bakalavriat Təşkilatıdır. Bu qurumun ölkələrin məktəblərinə təklif etdiyi Beynəlxalq Bakalavriat Proqramı indi dünyada böyük nüfuz və populyarlıq qazanmışdır. Proqram dünya üzrə 1 milyondan artıq təhsil alanı əhatə edir və tədrisin keyfiyyətli təşkilinə zəmin yaradır.